

grammatical relationships in them is incorporation. Incorporated languages include Paleo-Asian, Chukchi-Kamchatka languages, languages Indians of North America and some other languages. For example, in the Chukchi language sentence t-i-kaa-nm-at-i-rkin (I am killing the deer) consists of two roots (-kaa- deer and -nm- kill), two connective vowels -i-, first person singular t- and suffixes -at- (suffix of verb action) and -rkin (verb suffix of the present tense). Literally this sentence can be translated as my deer killing: I + deer + kill + now.

It should be noted that sometimes incorporating languages may have agglutinative and inflectional features too. Chukchi language as incorporative language is accompanied by agglutinative prefixation as well. They come closer to agglutinating according to the principle of combining morphemes, and with flexing – by the presence of internal inflection. Many languages are intermediate in morphological classification scale, combining signs of different types, for example, the languages of Oceania are characterized as amorphous-agglutinative.

REFERENCES:

1. Abduazizov A.A. Theoretical Phonetics of Modern English. – T. 2016.
2. Jensen-Jarolim, E. (2013). Comparative Medicine: Anatomy and Physiology. Springer Science & Business Media.
3. Yusupov U.K. Contrastive Linguistics of the English and the Uzbek Languages. – T.: Akademnashr, 2013.
4. Буранов Дж. Сравнительная типология английского ков: Учеб. пособие для пед. ин-тов. 2013.
5. Нелюбин Л.Л. Сравнительная типология английского и русского языков: учебник. – М.: ФЛИНТА: НАУКА, 2012. – 152 с.
6. Решетов В.В. Основы фонетики, морфологии синтаксиса узбекского языка. – Т.: Учитель, 2015.

UO*K 821.112.2

NEMIS GIDRONIMLARINING SEMANTIKASI VA TUZILISHI

R.Sh.Bozorova, o'qituvchi, Buxoro davlat universiteti, Buxoro

Annatsiya. Maqolada 1990-yil 3-oktabrdan boshlab mavjud chegaralar doirasida zamonaviy Germaniya bo'ylab tarqalgan bir guruh gidronimlar alohida, ya'ni bir turdagi onimlarni turli jihatlarini hisobga olgan holda monografik tavsiflangan. Onomastik tadqiqotlarning hozirgi darajasi gidronomiyaning ko'pgina nazariy masalalarini hal qilishni taqozo etmoqda. Ular orasida, birinchi navbatda, nemis-zabon hududning eng qadimiy gidronimiyasini tizimli qayta ishlash zarurati masalasi. Ishda gidronimlarning kompleks tizimli leksiko-semantik tavsifi, shuningdek, ularning tipologik va strukturaviy xususiyatlari berilgan. Jumladan, gidronimlarning lingvotaxiyyi tabaqalanishi, ularning tarkibiy hamda semantik tipologiyasining tavsifi, lingvistik va madaniy tushunchasi haqida keng fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: konglomeratsiya, evrilish, tipologik, gidronimiya, semiotika, substrat, appellativ, lingvistik komponent, arxetip.

Аннотация. В статье монографически описана группа гидронимов, имеющих распространение по всей современной Германии в пределах существующих границ с 3 октября 1990 года, с учетом различных аспектов отдельных, то есть одних и тех же видов онимов. Современный уровень ономастических исследований требует решения многих теоретических вопросов гидронимии. Среди них, прежде всего, вопрос о необходимости систематической переработки древнейшей гидронимии немецкоязычного региона. В работе дана комплексная систематическая лексико-семантическая характеристика гидронимов, а также их типологические и структурные особенности. В частности, широко обсуждалась лингвоисторическая стратификация гидронимов, описание их структурной и семантической типологии, лингвистическая и культурная концепция.

Ключевые слова: конгломерация, изменение, типология, гидронимия, семиотика, субстрат, appellativ, лингвистический компонент, архетип.

Abstract. The article monographically describes a group of hydronyms that have spread throughout modern Germany within the existing borders since October 3, 1990, taking into account various aspects of individual, that is, the same types of onyms. The current level of onomastic research requires the solution of many theoretical issues of hydronymy. Among them, first of all, is the question of the need for systematic processing of the oldest hydronymy of the German-speaking region. The paper presents a comprehensive systematic lexical and semantic characteristic of hydronyms, as well

as their typological and structural features. In particular, the linguohistorical stratification of hydronyms, the description of their structural and semantic typology, linguistic and cultural concept were widely discussed.

Keywords: conglomeration, change, typology, hydronymy, semiotics, substrate, appellative, linguistic component, archetype.

So'nggi o'n yilliklarda onomastikaga murojaat qilish tabiiy holga aylandi, chunki tegishli nomlar lingvistik va ekstralingvistik omillar eng yaqin o'zaro ta'sir qiladigan oraliq sohani tashkil qiladi. Atoqli otlar asl sinxron va diaxronik madaniy-tarixiy va lisoniy ko'rsatkichlar vazifasini bajaradi. Onomastik materialning lingvistik ahamiyati tilshunoslikning eng muhim tendentsiyalarini o'zida mujassamlashtirgan va onimlarning umumiy til tizimi bilan kuchli o'zaro ta'sirini aks ettiruvchi ushbu nominatsiya sohasidagi arxaizmlar va innovatsiyalarning birgalikda mavjudligidir.

Tilning leksik tizimida o'ziga xos va nihoyatda boy nominatsiyani tashkil etuvchi tegishli geografik nomlarni o'rganish katta ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyatga ega. Geografik ob'ektlar nomlari nafaqat lingvistik, balki geografik, tarixiy va madaniy ma'lumotlardan darak beruvchi manba bo'lib hisoblanadi. Toponimika esa ushbu ma'lumotlarni o'rganadi. Toponomika mustaqil kompleks fan bo'lib, u asosan turdosh fanlarning ko'plab masalalarini hal qilishda muhim yordamchi vositaga aylanadi.

Toponimikani o'rganish qadimgi yozma manbalarda kam uchraydigan yoki umuman ma'lumot mavjud bo'lmagan tillar hamda hududlar uchun ayniqsa muhimdir. Bunday hollarda tarixiy, geografik va lingvistik manba sifatida milliy tilga oid ma'lumotlar, xususan, uning sheva va dialektlari, mavjud geografik nomlari tadqiqot ishlarida birinchi o'ringa chiqadi. Toponimlar g'ayrioddiy barqarorligi bilan ajralib turadi. Toponimik nomlar o'ziga xos turdagi atoqli otlar sifatida boshqa millat vakillari tomonidan oson o'zlashtiriladi, shu sababli ming yillar davomida saqlanib qolgan. Barcha toponimik tuzilmalardan Daryo nomlari eng barqaror nomlardir. Toponimik nomlar tamoman o'zgargan bo'lsada, ularning aksariyati asrlar va hatto ming yillar davomida o'z asoslarini saqlab qolishgan. Vaqt va tarix rivoji ularga ham ta'sir qilgan. Daryo nomlari, ya'ni gidronimlar (yunoncha *vōcop* "suv" + "nomi") etimologiyasini aniqlash eng qiyin hisoblanadi. Gidronimiya sirlarga to'la: dunyodagi ko'plab gidronimlar ishonchli va bir ma'noli tushunchaga ega emas, bu esa bir necha xil tarzda talqin qilish imkonini beradi. Xalqlarning ko'chishi davrida daryolarning nomlari yangi yashash joyiga kelgan xalqlar tomonidan olingan. "Gidronimlar o'ziga xos nomlarning eng an'anaviy guruhiga kiradi va bu boshqa turdagi ismlarni o'rganishda e'tiqod tushunchasini yodda tutish kerak", deb ta'kidlaydi gidronimlar bo'yicha qator tadqiqotlar olib borgan nemis olimi V. Schmid [1]. Atoqli otlarga zamonaviylik ko'proq ta'sir qiladi va ijtimoiy hamda tarixiy evrilishlar tufayli joy nomlari odatda o'zgartirilishi mumkin. Onomastika umumiy qoidasining bunday istisnolari tarixchi, tilshunos va geografni gidronimiya sohasiga qiziqishiga olib keladi, chunki ular yozma manbalar sukut saqlagan uzoq o'tmishni ko'rish imkonini, shuningdek, tadqiqotchiga etnik munosabatlar haqida qimmatli ma'lumotlar beradi. Ular Yevropaning eng chekka burchaklarida insoniyat tarixining ilk guvohlaridir [2].

Nemis tilida so'zlashadigan hududning gidronimlari alohida qiziqish uyg'otadi, chunki G'arbiy Yevropaning etnik xaritasi qadim zamonlardan buyon u yerda yashovchi qabilalar va xalqlarning konglomeratsiyasi (ma'lum bir makonda har qanday ob'ektlar sonining ko'payishi) bo'lib, gidronomiyada sezilarli iz qoldirgan. Bu G'arbiy Yevropa etnik guruhlarining til va madaniy aloqalari haqida ma'lum xulosalar chiqarishga imkon beradi.

Onomastik tadqiqotlarning hozirgi darajasi gidronomiyaning ko'pgina nazariy masalalarini hal qilishni taqozo etmoqda. Ular orasida, birinchi navbatda, nemiszabon hududning eng qadimiy gidronimiyasini tizimli qayta ishlash zarurati masalasi. U yerda qanday strukturaviy va semantik turlar ustunlik qilishi hozircha noma'lum. Materialni ildiz va qo'shimchalarning inventarizatsiyasi bilan keyingi qayta ishlash, qo'shimchalar tasnifiga muvofiq tizimli ravishda tashkil etilgan va semantik kichik guruhlariga bo'lingan materialning tavsifi bizga nemis tilida gidronimlarning tipologik guruhlarini shakllantirishni qayta tiklash imkonini beradi. Yerning geografik ob'ektlari

orasida dengizlar, qo'ltiqlar, bo'g'ozlar, ko'rfazlar, daryolar, botqoqliklar, ko'llar, soylar, buloqlar, suv omborlari, hovuzlar, quduqlar juda katta qismini tashkil qiladi. Bu tabiiy yoki sun'iy ob'yektlarning barchasi, qoida bo'yicha, nomlarga ega. Ba'zi daryolar, bir xil ko'l yoki dengiz bir nechta nomga ega bo'lishi mumkin: ular turli xalqlar, qabilalar yoki hatto qo'shni qishloqlarning aholisi tomonidan berilgan, bir vaqtning o'zida yashab, turli tarixiy davrlarda nomlarini o'zgartirgan. Shunday qilib, uning yuqori oqimidagi Leda daryosi Sagter-Ems deb ataladi; Rednitz daryosi Fränkische va Schwäbische Rezat daryolarining qo'shilishidan hosil bo'lib, quyi oqimida Regnitz deb ataladi; Unstrut daryosi VI asrda, manbalarga ko'ra, Nablis deb nomlangan; Bodenseening turli qismlari Überlinger See, Zeller See, Obersee, Untersee deb ataladi. Gidronimlar to'plamiga murojaat qilish uchun ilmiy adabiyotlarda ko'pincha "gidronimiya" (nemischa: Hydronymie / Gewässernamenschatz) atamasi qo'llaniladi. Gidronimiya onomastikaning gidronimlarni o'rganuvchi bo'limidir. Gidronimiyaning o'rganish ob'ekti sifatida umuman suv ob'ektlarining o'ziga xos nomlar turi yoki ma'lum bir hududning nomlanishi (mintaqaviy gidronomiya), shuningdek, alohida suv nomlari bo'lishi mumkin.

Gidronimlar antroponimlarga qaraganda kamroq o'zgaruvchan, chunki ular ming yillar davomida o'zgarmagan o'z ob'ekti bilan bog'liq [3]. Nemis tilida so'zlashadigan hududda daryo va daryolarning nomlari tadqiqot uchun alohida ahamiyatga ega, chunki bu mintaqadagi daryolar soni turg'un suvli ko'llar va suv omborlari sonidan sezilarli darajada oshadi.

Agar zamonaviy nemis gidronimlarini ko'rib chiqadigan bo'lsak, ular orasida ismning aniq ichki shakli yoki "shaffof etimologiyasi" bo'lgan gidronimlar mavjud: Shvartsvasser, Grenzbox, Mittelgraben, nisbatan yaqinda paydo bo'lgan. Ayni paytda apellyatsiya bilan bog'lanish juda qiyin bo'lgan bir qator gidronimlar mavjud: Donau, Elbe, Main, Rein, Werra va boshqalar. Gidronim bilan appellativ o'rtasida bog'lanish har doim ham mumkin emas. Altmühl (< qadimgi Alemona), Biese, Delme Eisava, Nette, Pader, Weil. Katta daryolar, odatda, german yoki germangacha bo'lgan nomlarga ega. Aksincha, kichik daryolar va oqimlar ko'pincha nemis nomlariga ega, ehtimol Elba va Saale sharqidagi sobiq slavyan tilida so'zlashuvchi hududda slavyan nomlari ham bor.

Qadimgi daryo nomlarining morfologik tahlili Germaniya va Ispaniyagacha bo'lgan qo'shni davlatlar, Skandinaviya mamlakatlari, Boltiqbo'yi va Bolqonlar umumiy hind-yevropa tilining alohida tillarga bo'linishidan oldin paydo bo'lgan nomlar qatlamini ko'rsatadi.

Nemis daryolari nomlarini o'rganish bo'yicha qo'yilgan vazifalarni bir qator onomastik usullar yordamida amalga oshirish mumkin. Onomastikaning bir qismi sifatida gidronimiya til leksikasiga to'liq kiradi. "Onomastikada lingvistik komponent ustunlik qiladi, chunki har bir ism til qonunlariga ko'ra rivojlanadigan so'z bo'lganligi sababli emas, balki har bir ismning ma'lumotlari lingvistik vositalar yordamida "chiqarib olingan"[4]. Onomastik lug'atni o'rganish tilshunosga til tarixini barcha darajalarida ya'ni tarixiy fonetika, morfologiya va so'z yasalishi, sintaksis, leksikologiya, semantika bo'yicha o'rganish imkonini beradi. Semiotikaning bir bo'lami bo'lgan zamonaviy matn lingvistikasi o'zining ko'pgina xulosalarini o'ziga xos nomlar tahlili asosida quradi.

Gidronimiyada, umuman onomastikada ham lingvistik tadqiqotning barcha uslub va usullaridan foydalaniladi. Avvalo, bu qiyosiy-tarixiy va hududiy usullardir. Gidronimlarni etimologik tahlil va qayta qurish usullaridan foydalangan holda qiyosiy tarixiy tadqiq etish til lug'atining ushbu toifasini o'rganish uchun ishonchli tarixiy va lingvistik asos yaratadi, hududiy usuldan foydalanib nomlar fazoviy lokalizatsiya qilinadi. Genetik usuldan foydalanish gidronimlarni (yoki ularning asosidagi appellativlarni) boshqa tillardagi gidronimlar bilan, agar ularning barcha tarkibiy elementlari genetik jihatdan bir xil bo'lsa, ya'ni muntazam tovush mosliklari mavjud bo'lsa, solishtirish imkonini beradi. Bu usul turli nomlar o'rtasida oilaviy aloqalarni o'rnatish va arxetip nomi bilan muntazam aloqani aniqlash uchun ishlatiladi. Biroq, makrogidronimlar deb ataladigan, ya'ni, qadim zamonlardan beri ma'lum bo'lgan eng katta suv havzalarining nomlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Substrat makrogidronimlari odatda bir nechta etimologiyaga ega bo'ladi. Biroq, etimologik lug'atlardagi ko'plab umumiy so'zlar turlicha talqin qilinadi, ularning semantik va rasmiy aloqalarini kuzatish, ularni o'rganilayotgan va turdosh tillarning boshqa so'zlari bilan solishtirish ancha oson kechadi.

Xulosa qilib aytganda, gidronimlarni, ya'ni yirik daryolar nomlarini ko'p qirrali o'rganish nemis tilida so'zlashuvchi hudud toponimikasini o'rganishga qo'shilgan aniq hissa bo'lib, gidronim va asl apellyatsiya o'rtasidagi bog'liqlikni oydinlashtirish, germangacha bo'lgan nomlar sonini aniqlash, boshqa hind-yevropa hududlarida lingvistik yozishmalarni o'rnatish, shuningdek, nemis gidronimlarining paydo bo'lish xronologiyasini ko'rsatish va har bir alohida olingan gidronimning morfologik va hosilaviy tuzilishini shakllantirish jarayonini qayta ishlab chiqish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1.Schmid W.P. Die alteuropäische Hydronymie: Stand und Aufgaben ihrer Erforschung//Beitr. zur Namenforschung NF 16, 1981. S. 1-12.
- 2.Krahe H. Sprache und Vorzeit. 1954. S.46.
- 3.Koß G. Namenforschung: Eine Einführung in die Onomastik. Tübingen, 1990. S.124
- 4.Суперанская А.В. Общая теория имени собственного. — М.: наука, 1973. — 366 с.
- 5.Greule A. Arbeits- und Darstellungstechniken des deutschen Gewässernamenbuchs. Ziegler-Windberger-Heidenkummer 2011. S.117-126.
6. Бозорова Р. Ш. “Сув” сўзи билан боғлиқ фразеологик бирликларнинг немис, ўзбек ва рус тилларидаги тахлили //Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS). – 2022. – Т. 2. – №. 1. – С. 277-282.
7. Бозорова Р. Ш. Сув билан боғлиқ жой номларининг лисоний катламлари тахлили //Results of National Scientific Research International Journal. – 2022. – Т. 1. – №. 3. – С. 112-118.
8. Bozorova R. S. Interpretation of poetonims in the novel by Johann Wolfgang Goethe “The sufferings of young Werther” //scientific bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 12. – С. 182-185.
9. Бозорова Р. Гидропоэтонимларнинг немис, ўзбек ва рус тилларидаги фразеологик бирликларда акс этиши //центр научных публикаций (buxdu. Uz).– 2022. – т. 26. – №. 26.
10. Sharopovna B. R. Nomlarni tadqiq qilishda turli yondashuvlar //Miasto Przyszłości. – 2022. – Т. 30. – С. 337-339.
11. Nazarova, N. (2022). Обучение молодых учащихся через интерактивные игры. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 7(7). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/49
12. Ahrorovna, N. N. ., & Niginabonu, Y. . (2022). English Clubs in Non –Traditional Ways for Young Learners. Miasto Przyszłości, 30, 265–266. Retrieved from <http://miastoprzyszlosci.com.pl/index.php/mp/article/view/912>
- 13.Nazarova, N. (2022). Лексико-семантические особенности антропонимов. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 25(25). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8279
- 14.Nazarova, N. (2022). Лингвистическое исследование антропонимов в лексической системе. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 13(13). извлечено от https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/6674
- 15.Ahrorovna, N. N., & Shaxribonu, A. (2022, January). Chet tilini o'qitishda zamonaviy metodlardan foydalanishning ahamiyati. In Integration Conference on Integration of Pragmalinguistics, Functional Translation Studies and Language Teaching Processes (pp. 116-118).

UO'K: 821.512.133.09-1(092)

ALEKSANDR FAYNBERGNING O'ZBEK ADABIYOTIDA TUTGAN O'RNI

A.A.Choriyeva, talaba, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti, Toshkent

Annotatsiya. Ushbu maqolada, O'zbekiston xalq shoiri, yozuvchi, tarjimon, ssenarist, Aleksandr Faynbergning hayoti va ijodidan misollar keltirilib, shoirning o'zbek adabiyotida tutgan o'rni yorqin ifoda etilgan. Faynbergning hayotdagi keskin burilishlarda qoqilmasdan, hamda, eng muhimi avval boshdan qaysi yo'lda bo'lgan bo'lsa, shu yo'ldan adashmagani xalqimizga ajoyib o'rnak bo'la oladigan asos desak mubolag'a bo'lmaydi.

Kalit so'zlar: rusiyazon, shoir, yozuvchi, tarjimon, ssenarist, sovet yozuvchisi.

Аннотация. В данной статье приведены примеры из жизни и творчества народного поэта Узбекистана, писателя, переводчика, сценариста Александра Файнберга, ярко выражена роль поэта в узбекской литературе. Не будет преувеличением сказать, что тот факт, что Файнберга не споткнулся на крутых поворотах жизни и, главное, не сбился с пути, на котором был с самого начала, является великим примером для нашего народа.

Ключевые слова: русскоязычный, поэт, писатель, переводчик, сценарист, советский писатель.

Abstract. In this article, examples from the life and work of the national poet of Uzbekistan, writer, translator, screenwriter, Alexander Feinberg are given, and the role of the poet in Uzbek literature is clearly expressed. It is not an exaggeration to say that Feinberg did not stumble in the sharp turns of life and, most importantly, did not go astray from the path he was on from the beginning.

Key words: Russian-speaking, poet, writer, translator, screenwriter, Soviet writer.